

CONTRIBUȚII LA ISTORIA MILITARĂ A PROVINCIEI MOESIA II. 1. Despre lectura ștampilei N

NICOLAE GUDEA

Din săpăturile arheologice efectuate în fortificațiile romane târzii de la Iatrus (Krivina) și Novae (Staklen -Svistov) în provincia Moesia II (*Fig. 1*) au fost publicate numeroase ștampile descoperite pe țigle și cărămizi (cf. *Sarnowski 1983*). Între ele și ștampila N. (*Fig. 2/1*).

H. Krumrey (*Krumrey 1966*, 373, Taf. VIII/38, Abb. 19 - 40) a publicat primul o ștampilă de acest tip apărută la Iatrus. Ștampila este în cartuș dreptunghiular, simplu, adâncit; dimensiuni 4,00 x 4,5 cm; înălțimea literei (cifrei) este de 2,3 cm. Autorul nu precizează datarea. Nu dă nici un fel de interpretare sigură. El credea „könte es sich um den Anfangsbuchstaben eines privaten Ziegeleibesitzers handeln” sau din contră „das der Stempel irgendeinem n(umerus) gehört”

K. Wachtel (*Wachtel 1982*, 238, 240, 242, nr. 24, Taf. 87/24) a mai publicat trei ștampile de același apărute tot la Iatrus; toate sunt în cartuș simplu dreptunghiular și adâncit; dimensiunile 4,20 x 5,00 cm litera 2,2 cm (24); 2,50, x 5,30 cm, litera 2,3 cm (25 p1. 87/25); 4,00 x 1,80, litera de 2,2 cm (26: Taf. 87/26). K. Wachtel respinge ambele propuneri de „soluție” ale lui H. Krumrey pentru că : a. lipsește numele unității (das Fehlen des Namens dieser Einheit); b. cealaltă este și mai puțin probabilă.

K. Wachtel a mai publicat o ștampilă de acest fel, peste un deceniu (*Wachtel 1991*, 209, 211, nr. 48, Taf. 84/48). Ștampila a fost descoperită tot la Iatrus/Krivina în cursul săpăturilor arheologice. Ștampila este în cartuș dreptunghiular simplu, adâncit; înălțimea literei este de 2,5 cm; dimensiunile cartușului 4,00 x 4,50 cm. Acum autorul mai menționează existența a cinci ștampile. Dar nu se referă la ele. De data aceasta K. Wachtel nu mai face referințe la interpretare (die Deutung bleibt weiterhin unklar). Nu dă nici datarea.

A. Biernacki (*Biernacki 1994*, 49, nr. 16, Taf. 11/16, 45, Abb. 14) publică

o șampilă de același tip descoperită în fortificația română târzie de la Novae/Svistov. Nici A. Biernacki nu dă informații în legătură cu datarea, iar șampilă este interpretată ca o „stamp of producer”.

1. În legătură cu această șampilă, mai exact cu acest tip de ștampile, se pot face câteva constatări tehnice:

a. dimensiunile cartușului și ale literelor (cifrelor) diferă ușor (cf. *Wachtel 1991, 209*) ceea ce sugerează că s-au folosit mai multe instrumente de ștampilat sau poate diferențele se datorează unor deformări produse de uzură la același instrument;

b. nici datarea din contextul arheologic nu este precizată și nici înțelesul semnului nu a fost lămurit;

c. în afară de aceste localități, în provincia Moesia II nu s-au mai descoperit până acum astfel de ștampile;

d. autorii nu cunosc analogii în acest sens;

2. Și totuși analogii există. Analogia cea mai apropiată, până acum, se afla în provincia Dacia Ripensis. În fortificațiile romane târzii de la Hinova și Drobeta s-au găsit ștampile de un tip similar.

a. la Hinova, în fortificația romană târzie (*quadriburgium*) s-au găsit peste 10–15 ștampile cu litera G (*Davidescu 1989, 39*). Ștampilele sunt în cartuș dreptunghiular, simplu, adâncit; dimensiunile nu sunt date de autor, dar prin apropiere de de scara aflată lângă cărămidă (*Davidescu 1989, Fig. XV/38*) par să fie 4,00 x 5,00 cm ±. Dimensiunile ștampilelor diferă ușor între ele. Se poate chiar constata că tipul prezintă două variante, în funcție de poziția literei în cartuș. *Fig. 2/2*. Fortificația romană târzie de la Hinova a funcționat numai între anii 284–395/400. Deci datarea ștampilei se poate face numai în acest cadru. Caracterul militar al ștampilei este de asemenea sigur.

b. la Drobeta, în castrul roman târziu, în timpul săpăturilor arheologice din anii 1959–1962 s-a mai găsit un exemplar de șampilă în cartuș, dreptunghiular, simplu, adâncit; cu șampilă G (*Davidescu 1989, 39*). Exemplarul poate fi datat numai în secolul IV și are caracter militar.

3. Lipsa oricăror indicații stratigrafice la Iatrus –Krivina și Novae –Svistov, care să ofere date în legătură cu datarea; lipsa oricărei asocieri necesare pentru datare, face acum această analogie cu Hinova și Drobeta să poată juca un rol important în datare. De aceea credem că ștampilele de tip N de la Iatrus și Novae datează din secolul IV.

4. De asemenea suntem convinși că ștampilele sunt însemnele unei unități militare

5. S-ar putea ca unitățile militare mici, chiar foarte mici, care construiau gsrnizoana unor forturi ca Hinova, respectiv Iatrus faza veche, să nu mai poarte nici un nume etnic sau alt tip, ci un simplu indicator, o cifră, respectiv un număr.

Prescurtări și bibliografie

Biernacki 1994	A. Biernacki, Stamps on buildings ceramics from Novae, în <i>ArchWarzs</i> XLV, 1994, 45-49
Davidescu 1989	M. Davidescu, <i>Cetatea romană de la Hinova</i> , București, 1989
Krumrey 1966	H. Krumrey, Inschriften, în das Limeskastell Tatous in Moesia Inferior. Ergebnisse der Grabungskampagnen 1958, 1960 und 1962, în <i>Klio</i> , 47, 1966, 353-356
Sarnowski 1983	T. Sarnowski, Die Ziegelstempel aus Novae. I. Systematik und Typologie, în <i>ArchWarzs</i> , 1983, 17-61
Wachtel 1982	K. Wachtel, Die Inschriften, în <i>Iatrus – Krivina. Spätantike Befestigung und frühmittelalterliche Siedlung an den Unteren donau II. Ergebnisse der Ausgrabungen 1966–1973</i> , Berlin, 1982, 237-242
Wachtel 1991	K. Wachtel, Die Inschriften, in <i>Iatrus – Krivina. Spätantike Befestigung und frühmittelalterliche Siedlung an den Unteren donau IV. Ergebnisse der Ausgrabungen 1975–1981</i> , (Berlin, 1991), 207–211

BEITRÄGE ZUR MILITÄRGESCHICHTE DER PROVINZ MOESIEN II. 1. Über die Lesung des Stempels N - Zusammenfassung -

Aus den archäologischen Grabungen, die in den spätrömischen Befestigungen von Iatrus (Krivina und Novae / Staklen-Svistov) in der Provinz Moesia II im heutigen Bulgarien (Abb. 1) durchgeführt wurden, wurden zahlreiche Stempel auf Ziegeln und Wandziegeln veröffentlicht (vgl. *Sarnowski 1983*), darunter auch der Stempel N (Abb. 2/1). H. Krumrey (*Krumrey 1966*, 373, Taf. VIII/38, Abb. 19-40/40), K. Wachtel (*Wachtel 1982*, 238, 240, 242, Nr. 24, Taf. 87/24; *Wachtel 1991*, 209-211, Nr. 48, Taf. 84/48) und A. Biernacki (*Biernacki 1994*, 49, Nr. 16, Taf. 11/16), die solche Stempel veröffentlichten, datierten sie nicht, konnten keine Lesung bieten und konnten sie nur oberflächlich deuten.

Der Verfasser der vorliegenden Arbeit (N. Gudea) ist aufgrund der Analogien zum Stempeltyp, die in den spätrömischen Kastellen von Hinova und Drobeta (*Davidescu 1989*, 39) gefunden wurden (Abb. 2/2-3), der Ansicht, daß die Stempel vom N-Typ von Iatrus und Novae aus dem 4. Jh. stammen (denn die Datierung der Stempel von Hinova kommt aus einem geschlossenen Objekt – 284-305), daß sie den Namen einer Militäreinheit eher als jenen einer Unter-einheit darstellen; der Name dieser Militäreinheit war wahrscheinlich die Zahl, die von dem Buchstaben mit Ziffernwert dargestellt wird.

VERZEICHNIS DER ABBILDUNGEN

- Abb. 1: Erdkarte mit spätrömischen Befestigungen an Donauufer
Flußabwärts (Dacia Ripensis, Moesia II und Scythia Minor)
(nach B. Döhle).
- Abb. 2: 1. Stempeltyp N (nach Wachtel 1982)
2. Stempeltyp G aus Kastellen quadriburgium von Hinova
(nach M. Davidescu)

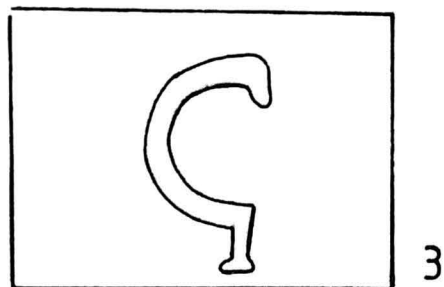
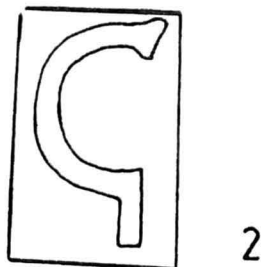
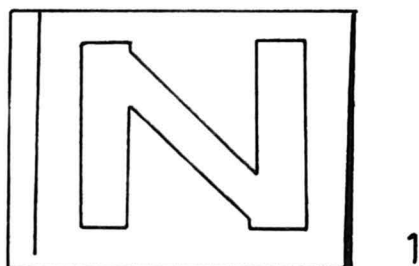

Fig. 2. 1. Ștampile N (după Wachtel 1982);
2. Ștampile G din quadriburgium-ul de la Hinova (după M. Davidescu)